

שאלה: אני אדם עמל להשיג את פרנסתי. שלחתי את בני ללמוד בישיבה אבל הוא חוזר הביתה עם דיעה כי מי שאינו רב תלמיד-חכם בפועל, הוא רק סוג ב', הוא "לא הצליח בחיים". האם כך היא באמת דעת התורה?

תשובה: טוב ששאלת כי לא זאת היתה מטרת תורתנו. מובא במדרש (קהלת רבה ז, מ): "בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסים [ללמוד] למקרא. יוצאים מהם מאה ל[לימוד] משנה. יוצאים מהם עשרה ל[לימוד] תלמוד. יוצא מהם אחד להוראה".

כלומר, מעט מאד יוצאים מוכשרים לדעת דברי תורה בצורה מושלמת. ומה עם השאר? כלום אינם יהודים? כלום אינם מוצלחים? לא כן. אלא חז"ל (אבות תחילת פרק שני) לימדו: "יָפָה תִּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שְׂגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּח עֵוֹן. וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלַאכָה, סוּפָה בְּטֵלָה וְגוֹרָרֶת עֵוֹן".

כלומר, מי שאינו עובד למען פרנסתו, אלא הוא מקבל תמיכה מאחרים, הוא זה שהוא ב"בדיעבד", הוא בעל החסרון. וכבר הרמב"ם הנציח גישה זו בספרו (הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכות י-יא) וסיים דבריו: "מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא, ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר 'גיע כפוך כי תאכל, אשריך וטוב לך'. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב". (ציטט מהגמרא בברכות ח ע"א).

מה שהרמב"ם הזכיר "ומדת חסידים הראשונים" אינו מתכוין כי רק לחסידים ראויה הנהגה זו, אלא בא להדגיש כי כל בני התורה חייבים לקיים הנהגה ישרה זו, ואפילו אם הם חסידים הכי-קדושים וטהורים.

ודאי שלא מדובר שהאדם יהיה איש עמל-כפיים ומנותק מלימוד התורה. כי הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה, פרק א הלכה ח) הקדים וקבע: "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים [=לאסוף נדבות למען יהיה לו לאכול], ואפילו בעל אשה ובנים [=והוא טרוד למלאות צרכיהם] חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר 'והגית בו יומם ולילה' עכ"ל.

הרי שגם האדם העובד למען פרנסתו, חייב לקבוע לעצמו זמן בכל יום ויום [נניח שעה אחת, בו קובע לעצמו איזה ספר קדוש רצונו להגות בו, בין אם הוא פסקי הלכות, או מוסר, או דרשות, או מחשבת ישראל, או משניות, או דף היומי] וכדי

לחייב את עצמו לשמור בקפדנות על סדר יומי זה, שמא כדאי להצטרף לקבוצת לומדים ששומעים שיעור בצוותא מאיזה מגיד-שיעור. ודאי כי ביום שבת קודש יקבע לעצמו לכל הפחות שלוש שעות ללימוד, קצת ביום, וקצת אחרי הצהרים. ויראה להעשיר את ידיעותיו.

מה שבחלק מהישיבות בזמננו דוגלים בשיטה לבזות "בעלי-בתים" ולשתול דיעה בתלמידיהם כי מי שאינו "למדן", מי שאינו יודע לפלפל ב"קצות השולחן" או ספרי הפלפול, שהוא רק יהודי "בדיעבד", זה בניגוד משווע למה שהתורה מלמדת.

כך סיים רמח"ל את ספרו "מסילת ישרים": "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה [=עבודה מזולזלת], כמו מי אשר לא יפסיק מפיו הלימוד, כנאמר 'בכל דרכיך דעה, והוא יישר אורחותיך'".

כלומר שני היהודים, מי שאינו מפסיק מלימוד התורה כי הוא מוכשר לכך, כי הוא בעל נטיה עיונית, וגם מי שצרכי כלכלת משפחתו, או נטיותיו הנפשיות אינן מתאימות להתמדה בלימוד, שניהם הם "לכתחילה" אם עושים מעשיהם לשם שמים.

אבל ודאי צריך כי גם מי שלא נמנה בין "תלמידי חכמים", הוא צריך להיות אוהב תורה ולומד בו כפי מיטב יכולתו. ולזאת חינוך תמיד הרב שמשון רפאל הירש בשיטת "תורה עם דרך ארץ" וראה בזאת לכתחילה ולא "בדיעבד", ולכל הארצות ולא רק לגרמניה. וכך גם אמר הרב אברהם קוק (אגרות הראי"ה, ח"א עמ' קפד):

"מעולם לא יעלה על דעתי, שתכלית הישיבות בישראל היא רק כדי להעמיד רבנים. תחיית התורה, המעמדת קדושתם של ישראל בכלל, [=היא] ע"י גדולי תורה באמת, מיחידי סגולה, ו[גם] ע"י המון רב כפי האפשרי של בעלי-בתים תלמידי חכמים הגונים, צריכה להיות לעולם המגמה הראשית בכונניותן של הישיבות". [עכ"ל].

ובספרו "אורות התורה" (פרק ט פסקא ו) התאונן על החד-גוניות בסדרי לימוד של כמה מהישיבות, שאינה מתאימה לכל התלמידים ומביאה תוצאות שליליות.

צריכים לצרף לתוכניות-הלימודים בישיבות גם שיעורים קבועים [לקבוצות התלמידים] במחשבת ישראל, ספרי מופת של גדולי קדמונינו, כמו ספר הכוזרי, אמונות ודיעות, ספר העיקרים]. וכבר יפה עשה בשעתו הרב שאול ישראל

בחיבור ספרו "פרקים במחשבת ישראל". ובזמנו הרב בנימין אפרתי בספרו "יסודות מחשבת ישראל". אפשר ללמוד בהם.

וגם צריכים לייסד שיעורים קבועים קבוצתיים ללימודי הלכה למעשה, ולא שכל תלמיד בישיבה ילמד בספרי הלכה "מתי שיתחשק לו". וגם צריכים להדריך התלמידים ללמוד דף היומי, יום אחר יום, גם זאת ע"י שיעורים קבוצתיים. כדי שכאשר התלמיד גומר חק לימודיו בכולל-אברכים, ובהכרח יוצא מהכולל להשיג את פרנסתו, ימשיך בהרגלו שהיה לו מאז גיל 18, ללמוד בכל יום דף חדש. כי אם נשאיר את המצב הקיים שבחור ישיבה לומד רק שיעורי עיון, כאשר הוא נושא אשה וחי בנפרד מהישיבה, היכן ימצא שיעור עיון כדי שימשיך ללמוד? אבל אם ילמד בשיטת הבקיאות, "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו" (משלי כב, ו).

והכל לשם שמים.